

Ensomhed og mobning

’

Det kan være nemmere og mere acceptabelt for en 19-årig at indrømme et stofmisbrug [...], end at tale om, at han er ensom.

ungdomsforskning

ungdomsforskning
Unge rejser
Årg. 5, nr. 1 - marts 2006

Citat på forside
Mia Sørup
Se artikel s. 11.

Udgiver
Center for Ungdomsforskning ved Learning Lab Denmark, DPU

Ansvarshavende redaktør
Birgitte Simonsen

Redaktør
Niels-Henrik M. Hansen
nmh.ild@dpu.dk

Sproglig redaktør
Anne Kofod
ako.ild@dpu.dk

Layout
Niels-Henrik M. Hansen
nmh.ild@dpu.dk

Abonnement for 2006
4 numre: Kr. 150,- (enkeltpersoner), kr. 200,- (institutioner)

Løssalg
1 nummer: Kr. 50,-. Der ydes rabat ved køb af flere numre og eksemplarer.
Se www.cefu.dk for yderligere information.

Bestilling af abonnement og løssalg
ungdomsforskning@ild.dk

ISSN 1602-0324

Tryk
Schweitzer A/S

Copyright
Center for Ungdomsforskning

- 5 **REDAKTØREN**
5 Ensomhed og mobning
 Af Niels-Henrik M. Hansen
- 7 **TEMA: ENSOMHED OG MOBNING**
7 Unge og ensomhed
 Af Birgitte Simonsen og Niels-Henrik M. Hansen
- 11 De unges ventil
 Af Mia Sørup
- 15 Unge ensomhed - i perspektiv
 Af Torben Bechmann Jensen
- 23 Brug og misbrug af chat mellem børn og unge
 Af Helle Rabøl Hansen og Dorthe Rasmussen
- 31 Skyld og mobning skaber ensomhed
 Af Paul Horton
- 37 **BOGOMTALE**
 Tomme tønder buldrer mindst
 Af Niels-Henrik M. Hansen

Ensomhed og mobning

I denne udgave af ungdomsforskning tager vi fat på emnerne ensomhed og mobning. Nogle vil måske påstå, at ensomhed og mobning blandt unge er to sider af den samme sag, mens andre vil insistere på et mere nuanceret billede, men der er desværre ringe tvivl om, at flere og flere unge føler sig ensomme.

Hvorfor det er sådan, er et de spørgsmål, som dette nummer forhåbentlig vil give flere forskellige bud på. Nummeret kommer i hvert fald vidt omkring. Vi begynder i den klassiske forståelse af ensomhed og ender op med "digital" ensomhed, som er afledt af nye former for mobning på internettet. Undervejs får vi koblet overvejelser om relationen mellem mobning, ensomhed og selvmord, og om det er selve måden vi forstår mobning på, der også er med til at skabe ensomhed hos den mobbede og mobberen.

God fornøjelse med læsningen af dette nummer.

Niels-Henrik M. Hansen
Redaktør

Unge og ensomhed

Af Birgitte Simonsen og Niels-Henrik M. Hansen

Eksisterer der ensomme unge? Spørgsmålet er måske ved første øjekast absurd i den forstand, at mange unge er omgivet af andre mennesker de fleste af døgnets vågne timer. De bor måske hjemme hos forældrene, går i skole, har et fritidsjob, dyrker forskellige fritidsaktiviteter og går i ungdomsklubben. De indgår med andre ord i et utal af forskellige fysiske netværk, og udover disse er der også mulighederne for kontakt med andre via mobil, email, internetchat mv. Mulighederne for at komme i kontakt med andre og holde kontakt er nærmest uendelige.

Men på den anden side kan vi aflæse af undersøgelser i Center for Ungdomsforskning regi og af anden ungdomsforskning, at der tilsyneladende er en voksende andel af unge, som oplever en eller anden form for diffus utilpashed, der bl.a. giver sig udtryk i oplevelser, der bedst kan indfanges med ordet ensomhed.

Psykologen Ida Koch definerer ensomhed, som den situation, hvor man ikke har nogen fortrolige, ikke har nogen at dele overvejelser, tanker og problemer med – og f.eks. ingen at kontakte eller ringe til, hvis man er nedtrykt eller har problemer (Koch 1999).

Så ensomhed er ikke som antydnet i det foregående et spørgsmål om, hvorvidt man konkret er omgivet af mennesker mere eller mindre hele tiden, men snarere et spørgsmål om kvaliteten af de relationer, unge indgår i.

Uagtet at flertallet af unge har et velfungerende og trygt ungdomsliv, så melder bl.a. frivillige sociale hjælpeorganisationer og offentlige ungdomsrådgivninger om et stigende antal henvendelser fra unge, der mistrives, der mangler selvværd, der føler sig ensomme, bliver udsat for mobning, har selvmordstanker og som

mangler stabile venskaber og sociale netværk. Unge har aldrig haft flere valgmuligheder end nu. Stadig flere områder af unges liv er blevet valgzoner, hvor den enkelte unge selv må træffe sine valg. Valgmulighederne er dog sjældent entydige, og en del unge reagerer på denne situation enten med apati eller med risikoadfærd, mens flertallet klarer den uden problemer. Trods tilsyneladende ens livsbetingelser klarer unge sig ganske forskelligt. Meget tyder således på, at forskellige unge har forskellige forudsætninger for at håndtere individualiseringen af livschancer i det senmoderne samfund. At det i højere grad er blevet den enkelte unges eget ansvar at håndtere de mange valgmuligheder, øger også de unges oplevelse af selv at være ansvarlig for deres liv og kvaliteten heraf. Det ser ud til at skabe en øget sårbarhed blandt de unge der, af den ene eller anden årsag, har svært ved at indfri kravene til selv at skabe sin egen biografi.

Et træk ved unges ensomhed er, at den ofte er usynlig i den forstand at den er tabubelagt og ikke noget man taler om. Ensomheden glider derfor under radaren, og tit er der tale om ellers velfunderende unge, som føler sig tomme indeni. Titlen på den bog om ensomme unge, som bliver omtalt i denne udgave af ungdomsforskning, fanger dette forhold fantastisk godt. Titlen er "Alene indeni", og pointen i bogen er langt hen ad vejen, at ensomheden er svært at få øje på – tit og ofte skal ensomheden aflæses indirekte – måske er den unge ofte syg, drikker for meget, isolerer sig eller forsøger at begå selvmord.

Vi har hidtil peget på, at den generelle samfundsudvikling tilsyneladende øger unges sårbarhed og gør en voksende andel ensomme i en eller anden udstrækning, men det er samtidig også vigtigt at se, hvordan mere konkrete processer påvirkes unges relationer og følelse af ensomhed. Her tænkes primært på mobning,

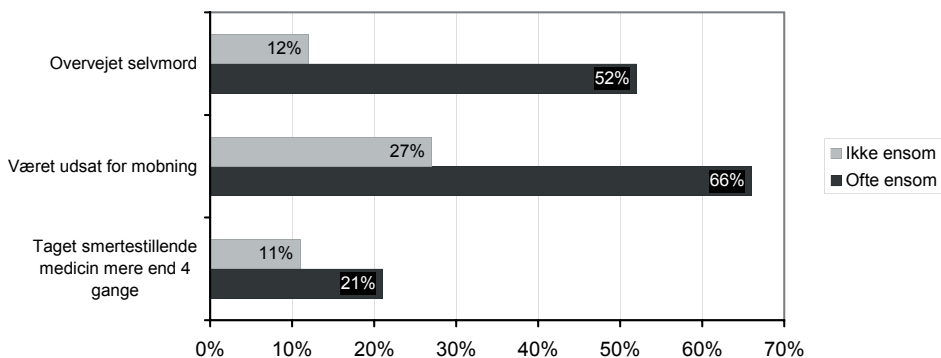
som en række af Center for Ungdomsforskningens undersøgelser peger på er tæt knyttet til følelsen af ensomhed og overvejelser omkring selvmord.

Mobning og ensomhed

Ser man på nogle af de undersøgelser, som Center for Ungdomsforskning har lavet omkring unges generelle velbefindende og slår ned på spørgsmålet om ensomhed, så er der typisk 5-7 % af de unge, der ofte føler sig ensomme, og omkring en fjerdedel, der føler sig ensomme en gang imellem. Følelsen af ensomhed er således ganske udbredt – og mest udpræget blandt pigerne. Hvis man fokuserer på den gruppe, der ofte føler sig ensomme og sammenligner dem med de unge, der ikke føler sig ensomme overhovedet på en række områder, fremkommer der nogle resultater, som kan ses i figur 1.

Billedet er ret entydigt og peger på, at mobning er en væsentlig faktor i unges ensomhed. To tredjedele af de unge i undersøgelsen, der ofte føler sig ensomme har også været udsat for mobning. Som en yderligere indikatorer på ensomhedens betydning er der også blevet analyseret på brugen af medicin og overvejelser omkring selvmord. Disse viser begge et tilsvarende billede, hvor ensomme unge er overrepræsenteret i forhold til unge, der angiver, at de aldrig er ensomme. Særlig markant er forskellen mht. selvmord, hvor over halvdelen af de ofte ensomme unge har overvejet selvmord, mens det drejer sig om langt færre ikke-ensomme unge.

Denne type analyser kan give os et indblik i nogle problemstillinger omkring ensomme unge, men det er vanskeligt at pege på de processor og mekanismer, der fremmer eller hindrer ensomhed blandt unge, og som tilsyneladende påvirker mange unge.

Figur 1. Sammenligning af unge, der ikke er ensomme med unge, der ofte er ensomme. Datamaterialet stammer fra en undersøgelse af unge (13-19 år) i Gentofte Kommune (2004).

Mangel på specifik forskning i ensomhed blandt unge

Der er behov for en systematisk forskningsbaseret viden, der kan afdække, hvilke unge der er i særlig risiko for at blive socialt isoleret og ekskluderet fra de sociale netværk, som normalt er en vigtig del af ungdomslivet i institutionelle (sociale relationer og venskaber i skole, arbejde, foreningsliv etc.) og non-institutionelle sammenhænge (familie-, fritids- og hverdagsliv etc.). Den hidtidige social- og sundhedsforskning i unges sociale trivsel og mistrivsel har primært beskæftiget sig med unge i skolealderen og i mindre grad med unge på ungdomsuddannelserne. Der er behov for en samlet viden om unges mistrivsel, der også indbefatter unge som ikke er integreret i grundskole og ungdomsuddannelse og unge over 18 år. Et eksempel kunne være unge (enlige) mødre. Vi kan kun erklære os enige med Tobiassen el. al. (2003), som konkluderer, at der mangler viden om ensomme unge – viden, der går i dybden med problemstillingerne og ikke er et bi-resultat af anden forskning. Skematisk kan man sige, at der er et behov for viden om unges ensomhed på følgende plan:

1. Udbredelse og omfang af mistrivsel blandt unge. Hvor mange unge mistrives? Bl.a. udtrykt ved lavt selvværd, ensomhed, udsathed for mobning, dårligt forhold til familien, få eller ingen venner osv.? I hvilken grad oplever unge mistrivsel? Hvad betyder den etniske baggrund i denne forbindelse?
2. Årsager til og sammenhænge ved unges mistrivsel. Hvad kendetegner de unge, der mistrives? Hvilke mønstre kan identificeres? Hvad forårsager mistrivsel? Hvad ved vi om unges mistrivsel på både kortere og længere sigt? F.eks. hvad betyder mistrivsel i barndom og ungdom på sigt for den sociale integration i uddannelsessystem og på arbejdsmarkedet?
3. Hvad kan forebygge unges mistrivsel? Hvad kan hjælpe unge, der ikke trives? Hvad virker? Hvilke tiltag kan forhindre og forebygge unges udsathed for mistrivsel? Hvad skal forældrene, lærere og pædagoger mv. gøre for at sikre unges trivsel og sociale integration?

Der er ingen tvivl om, at der er forskellige grupper af unge og forskellige årsager til social mistrivsel. Det kan f.eks. være såkaldt stille unge

med trivselsproblemer, der ikke gør opmærksom på dem selv og deres problemer, og heller ikke er kendt i det sociale system. Eller det kan være unge, der ikke indgår hverken i organiseret eller selvorganiseret fritidsliv, og kun oplever at have sociale relationer og venskaber til andre unge i chatrooms og lign. på internettet.

I dette nummer af ungdomsforskning rettes søgelyset mod nogle af de resultater og den viden, der findes – vi håber på et senere tidspunkt at kunne bidrage med et samlende overblik i samarbejde med de andre forskere, der tager fat på feltet. Området er ikke nemt at rejse penge til – det drejer sig jo netop om den voksende gruppe af stille eksisterer, der på den ene eller den anden måde hæftes af, og måske af højst forskellige årsager. Men at disse unge ikke giver store overskrifter i medierne, men i stilhed kommer til kort overfor moderniteten, giver næsten en endnu større forskningsmæssig forpligtelse til at tage fat på at lave noget handlingsorienteret forskning til belysning og løsning af de unges problemer. Vi gør, hvad vi kan.

Artikler i dette nummer

Mia Sørup beskriver i sin artikel "De unges ventil" den frivillige organisation Ventilens arbejde med at hjælpe ensomme unge ud af deres ensomhed. Kernen i Ventilens arbejde er at skabe et rum, hvor ensomme unge kan møde andre ensomme unge, og hjælpe hinanden. Artiklen tager også fat i, hvad der sker med ensomme unge – hvorfor de ikke bare går ud og møder andre unge.

Torben Bechmann Jensen giver i sin artikel "Unge ensomhed - i perspektiv" en grundig analyse af ensomhedens natur, som han derefter kobler op imod en analyse af samfundets krav til unge, hvor hans pointe er, at globaliseringens skjulte omkostning er en forringelse af den mellem-menneskelige kontakt, som direkte kan aflæses

i den stigende andel af unge, der føler sig ensomme i en eller anden udstrækning. Beckmann Jensen sætter spørgsmålstegn ved, om det arbejde som bl.a. foreningen Ventilen laver, løser det reelle problem eller blot fungerer som en art symptombehandling.

I den efterfølgende artikel tager Paul Horton fat i mobning blandt unge. Horton peger på, hvorledes den traditionelle forståelse af mobning uerkendt tenderer til at placere mobbeofret som den ansvarlige for mobningen – hvilket medvirker til at mobning tit ikke kommer frem og til at forstærke følelsen af ensomhed hos mobbeofret.

Helle Rabæk Hansen og Dorthe Rasmussen tager i den afsluttende artikel fat på, hvorledes chat og andre former for internetbaseret kommunikation bliver (mis)brugt af børn og unge til at åbne og lukke deres sociale relationer. Artiklen tager afsæt i en undersøgelse af børn og unges brug af internettet og et af hovedresultaterne er, at den traditionelle mobning er gået online og bliver i høj grad brugt der.

Nummeret afsluttes med en omtale af bogen "Alene indeni" af Kim Møller Pedersen. Bogen sætter fokus på unges ensomhed og forsøger igennem en række interviews med fagpersoner og unge, der har været ensomme, at give et indblik i, hvor altomfattende og ødelæggende ensomhed kan være.

Litteratur

Gentofte Kommune
2004 Hvad har de gang i? En profilanalyse af unge i Gentofte Kommune. Gentofte: Gentofte Kommune

Koch, Ida
1999 Ensomhed blandt børn og unge. (i) Tidsskriftet Undervisning nr. 2, 1999. København: Undervisningsministeriet

Foreningen Ventilen forsøger at hjælpe ensomme unge over hele landet ved at tilbyde mødesteder og kontakt til andre unge på deres væresteder. I artiklen fortæller Mia Sørup om Ventilens arbejde, og de processer, som gør det svært for unge at bryde ud af deres ensomhed.

De unges ventil

Af Mia Sørup

Ensomhed er en svær størrelse – det er et problem, som kun har én løsning: at få en ven. Men samtidig et problem, der gør, at jo længere tid du slås med det, jo sværere bliver det at få venner. Det er tabu for de fleste, men i Ventilen forsøger vi at hjælpe de ensomme unge til at finde selvværd og skabe relationer.

19 år og ingen aftaler fredag aften - aldrig nogen aftaler fredag aften, eller lørdag for den sags skyld. Eller 21 og ingen at tale med om hvorfor det går rigtig skidt på studiet – ingen til at pejle én ind på om man er dum, eller det er bøgerne, der er svære.

Jamen, hvis du ikke har nogen at snakke med, så må du da bare opsøge nogen – sådan lyder rådet tit fra udenfor- og uforstående. Men ensomheden medfører en usikkerhed og mang-

lende sociale kompetencer, der gør, at det ikke er så lige til.

Ventilen er et frivilligt socialt tilbud til stille, generte og ensomme unge mellem 15 og 25 år, der oplever, at de er ensomme i hverdagen. I vores ti mødesteder rundt om i landet kan de unge finde ligesindede og frivillige, der kender til problemerne og kan skabe de rammer, der skal til for at bryde den onde cirkel. Og gennem arbejdet møder vi de unge og lærer selv mere om deres problemer.

Den onde cirkel

Et liv i ensomhed er et liv, der leves afsondret enten emotionelt, socialt eller begge dele. En mere entydig definition er svær at komme med, fordi ensomhed er en individuelt oplevet følelse. Gennem vores arbejde med de unge, der kommer i

Ventilens mødesteder, oplever vi dog, at der er flere fællestræk – konsekvenser af ensomheden – som de unge slås med.

De unge, der kommer i mødestederne, har ofte meget lavt selvværd, tilliden til egne evner er væk – og for nogle er livsglæden også forsvundet. Og det er disse ting, der gør ensomheden til en ond cirkel, der er umulig at bryde på egen hånd. Alene erkendelsen er i sig selv et nederlag, fordi det er det stik modsatte af ungdomsidealet med den socialt aktive unge med et stort netværk. Samtidig har de unge i dag en klar holdning til, at deres liv og problemer er deres eget ansvar. Derfor skyldes ensomheden jo også, at man ikke selv slår til, at der er noget galt – og så mister man modet til at forsøge igen, trækker sig tilbage og ender med social isolation.

Når man ikke ser andre – andet end dem, man er tvunget til at være i samme klasselokale med o.l. – så har man heller ingen fortrolige at dele sine oplevelser og ikke mindst sine overvejelser med. Når de stille unge en sjælden gang tager mod til sig, og forsøger at tale om sig selv, så føler de, at de bliver overhørt, og at ingen interesserer sig for dem.

Den manglende kontakt betyder også, at de unge ikke får udviklet de sociale færdigheder, som alle andre bruger ungdomsårene til at finpudse. De lærer ikke de uskrevne regler for, hvad man kan sige hvornår, hvordan man bør opføre sig i givne situationer – og i det hele taget meget af det, som andre tager for givet, og som ligger uden for den almindelige børneopdragelse og Emma Gads gode råd.

Det betyder for nogle, at de får endnu sværere ved at danne nye relationer – fordi andre synes, at de er sære. De snakker løs, når de burde tie stille og spørger til de helt forkerte ting, eller de

siger aldrig noget. Det giver unge, der udelukkende svarer med enstavelserord – og andre, der taler og afbryder så meget, at samtalen bliver til en monolog.

”Jeg kan sagtens finde ud af at spørge andre, hvad de har lavet i weekenden. Men når de så har svaret, så ved jeg ikke, hvad jeg skal sige – og så er det næsten lettere ikke at spørge” Ung i et af Ventilens mødesteder.

De unge bliver selv usikre på deres sociale formåen og isolerer sig endnu mere. Derfor er det vigtigt, at de sociale evner bliver opbygget i takt med en ny følelse af selvtillid, før den unge bliver i stand til at bryde helt med ensomheden, opsøge nye bekendtskaber og knytte venskaber. For ligesom ensomheden er en ond cirkel – så er venskaber en positiv. Bare ét nært venskab, kan give den ro, som de unge har brug for – og kan være med til at opbygge selvtilliden, så han eller hun tør give sig i kast med at skabe flere sociale relationer.

For dem, der ikke finder venskabet, kan ensomheden medføre store psykiske vanskeligheder, misbrug, isolation eller i værste fald selvmord. Det er ikke et skræmmebillede, vi forsøger at tegne – men virkeligheden, som vi oplever den. En virkelighed som vi prøver at holde stangen ved at give de unge et sted at være, hvor de kan indgå i sociale relationer på deres egne præmisser.

Ven-til-en

Målet med arbejdet i Ventilens mødesteder er at skabe trygge rammer, hvor de unge kan møde hinanden og skabe venskaber, som de også kan trække på udenfor og efter Ventilen. Vi arbejder efter principper om ung-til-ung og hjælp-til-selv-hjælp. Det sidste betyder, at den unge selv skal have viljen og modet til at ændre sin situation, før vi kan hjælpe dem.

For dem, der ikke finder venskabet, kan ensomheden medføre store psykiske vanskeligheder, misbrug, isolation eller i værste fald selvmord.

Ligesom med mange andre problemer skal erkendelsen komme først, og dernæst viljen til selv at gøre noget. Når den er til stede, skal den unge skrabe alt sit mod sammen og søge hjælp. Det er ikke let. I de lokale Ventil-mødesteder hører vi ofte fra nye brugere, at de egentlig har været på vej – eller endda helt henne ved hoveddøren – flere gange, men alligevel er vendt om. Tit er det kun en insisterende mor eller socialrådgiver, der sikrer, at de dukker op.

Når de så er indenfor og har snakket med de frivillige første gang, så er det stadig op til dem selv at komme igen. Der er aktiviteter og arrangementer, men oftest handler tiden i mødestedet bare om, at de frivillige og brugerne mødes, spiser sammen, snakker og måske spiller spil.

Mange af de unge, der kommer i Ventilen, har gennem længere tid været udenfor fællesskabet på deres skole eller uddannelse, og hvor de ellers færdes. De fleste har uden held forsøgt at starte i foreninger eller til fritidsaktiviteter, men har ikke rigtig kunnet komme i kontakt med de andre unge.

En ny chance

Man kan sige, at Ventilen er en ny chance for et socialt ungdomsliv. De frivillige er selv unge med de samme kæreste- og uddannelsesproblemer, og samme horisont, som brugerne. Vi tilbyder ikke behandling, men blot frivillige der er trænet i at lytte, og som kan give råd ud fra deres personlige ressourcer – og ikke mindst tilbyder vi et miljø, hvor alle andre har oplevelsen af ensomhed i bagagen. Det at vide, at de andre også mangler venner, gør det lettere at vove pelsen, dukke op og deltage.

"Dem, som normalt havde været for stille til at kunne få venner, blev nu lokket med til det sociale samvær. Man gav sig jo tid til hinanden, og da vi vidste, at alle var lige så langt ude som én selv, var der ingen grund til at holde nogen udenfor eller sig selv tilbage." Ung i et af Ventilens mødesteder, om den årlige sommertur

I mødestederne lærer de unge, at de ikke er alene med deres problemer. De bliver sat i en social sammenhæng, hvor det er muligt for dem at deltage på deres præmisser og overfor andre

få sat ord på deres holdninger, livssyn og værdier. Alt sammen noget, der er med til at give de unge de kompetencer, der skal til for at skabe og vedligeholde sociale relationer – og som "lærer" dem, at de sagtens kan bide livet i låret og være med til selv at skabe deres liv.

Så tal dog om det

Næsten alt hvad vi ved om ensomhed – omfanget, definitionen og følgerne – ved vi på baggrund af arbejdet i mødestederne. Trods den stigende bevidsthed om, at det er et stort problem med nogle alvorlige konsekvenser, er der nemlig ikke bedrevet megen forskning på området.

Emnet er blevet berørt i sammenhæng med undersøgelser om mobning, spiseforstyrrelser, selvmord, generel trivsel o.l., men er aldrig selv gjort til genstand for nærmere undersøgelser. Og dette er et fokuspunkt i den anden del af Ventilens arbejde: Oplysning.

Ensomhed er tabu – og det er i sig selv det største problem. På trods af, at vi gennem de senere år har oplevet, at det er lettere at komme igennem både overfor medier og professionelle socialarbejdere, så er det stadig noget, som man ikke rigtig taler om. Det kan være nemmere og mere acceptabelt for en 19-årig at indrømme et stofmisbrug, eller problemer med forældrene, end at tale om, at han er ensom.

Derfor har vi i Ventilen stor fokus på at oplyse om ensomhed; at gøre opmærksom på, at det er et stort og eksisterende problem. Til dette arbejde mangler vi dog viden. Når vi skal kontakte mennesker, der gennem deres professionelle virke kommer i kontakt med de unge, og når vi skal forsøge at få medierne til også at fokusere på denne gruppe af ikke-højtråbende unge – ja, så mangler vi konkret empirisk viden at give dem. Og der mangler empirisk grundlag

for at udvikle nye og måske bedre metoder til at forebygge og afhjælpe problemerne.

I et nyt forsøg på at bryde tabuet har vi netop været med til at udgive undervisningsmateriale om unge og ensomhed til brug i folkeskolens ældste klasser. Her lægger vi op til en debat af emnet eleverne imellem. Hvad er deres bud på årsager og konsekvenser – og ikke mindst deres definition af ensomhed? Ved at få eleverne til at tale om problemet, håber vi at være med til at bryde tabuet.

Det er dog ikke nok med eleverne. Lærere, socialarbejdere, pædagoger skal også være opmærksomme på problemet, og medierne skal begynde at fortælle om det. At gøre op med tabuet vil i sig selv være den største hjælp, man kan give mange af de unge, der slås med ensomheden. I dag føler de, at problemerne er deres egen skyld og tror langt hen ad vejen, at de er de eneste, der slås med den slags. En tro, der gør dem endnu mere ensomme.

Ventilen – Fakta

I øjeblikket har ventilen mødesteder i følgende ti byer: København, Hillerød, Roskilde, Odense, Kolding, Esbjerg, Herning, Århus, Ålborg og Nykøbing Mors.

Brugerne i Ventilen er mellem 15-25 år
De frivillige er mellem 18-28.

Mødestederne har typisk åbent 1-3 aftener om ugen til arrangementer, hygge og spisning, men også til at tage en alvorlig snak med en frivillig, hvis der er behov og lyst til det.

Du kan læse mere om Ventilens arbejde, og de lokale ventiler på www.ventilen.dk – eller ringe på 70208308.

.....

Hvad taler vi om, når vi taler om ensomhed? Torben Bechmann Jensen afsøger i hans artikel indholdet i forskellige diskussioner og forståelser af ensomhed blandt unge og peger på, hvorledes globaliseringen på forskellig vis påvirker vores sociale relationer i en negativ retning, og dermed også påvirker ensomheden blandt unge.

Unge ensomhed – i perspektiv

Af Torben Bechmann Jensen

”Ka’ du undvære 2 kroner, jeg er så bange?”

Sådan sagde en yngre mand på Dronning Louises bro på Nørrebro til en svensk journalist, som jeg for nogle år siden skulle møde. Journalisten var lettere rystet. Én ting var, at et ungt og forarmet udseende menneske bad om penge. Noget helt andet – og det var det, der chokerede journalisten – var sammenstillingen af penge og frygten, som om penge skulle kunne bruges som middel til at lette angsten!

Man kunne påstå, at ”tiggeren” blot var udspekuleret og havde fundet ud af, at folks villighed til at give en skærv blev større, når han klagede

sin nød i form af frygt eller angst. Idéen kunne naturligvis være at kalde på medlidenheden, fremfor en mulig afstandtagen hos den forbi-passerende.

Men det er også muligt med udgangspunkt i citatet at overveje, hvordan forbindelsen i øvrigt kunne forstås. I mine øjne kunne udsagnet i citatet ligeså godt have været ”Kan du undvære 2 kroner, jeg er så ensom?” Jeg vil i løbet af artiklen komme nærmere ind på en sådan overvejelse, men til en start kort ridse nogle særlige forhold om unge og ensomhed op.

Jeg har på forskellige måder, som ungdoms-

og socialforsker været involveret i forskelligt arbejde, hvor unges ensomhed indgår som et oplagt delelement. Udover mit eget arbejde som psykolog, vejleder og forsker indgik jeg i følgegruppen bag Ventilens videnoversigt over unges ensomhed i Danmark. For en grundig oversigt over litteratur, hvori emnet ensomme unge indgår henvises hertil.

Om unge og om ensomhed mere generelt synes det nødvendigt med en afklaring og afgrænsning. Selvom fokus ofte sættes på netop ensomme unge uden, at der i øvrigt tages stilling til hvem unge i den forbindelse skulle være, så er det en overvejelse værd, om ikke ensomheden i første omgang bedst beskrives og diskuteres uden, at den sættes i forbindelse med et bestemt udsnit af befolkningen

Ensomhed, en slags afgrænsning

Der kan siges meget om ensomhed, som fænomen.

For det første kan ensomhed beskrives som en følelse, en tilstand som mennesker på et givent tidspunkt kan befinde sig i, og som kan karakteriseres som det at være eller føle sig alene uden selv at have valgt eller at ønske dette. Menneskers oplevelser er i sagens natur svære at sammenligne og det står hen i det uvisse om det, som forskellige mennesker omtaler som en følelse af ensomhed indeholder den samme oplevelsesmæssige kvalitet. Ikke desto mindre omtaler vi ensomhed, som en følelse, der kan genkendes.

For det andet kan ensomhed optræde i bestemte situationer, i bestemte sammenhænge, i særlige tidsmæssige perioder eller som en mere permanent eller vedvarende tilstand.

Mennesker kan føle sig ensomme på trods af, at de omgives af mange mennesker, de kan føle

ensomhed pludseligt, hvis de f.eks. føler sig udenfor i et selskab. For nogle kan ensomhed knyttes til bestemte steder eller rum – på rejser eller på hotelværelser, som forekommer upersonlige og/eller blottet for indhold. For andre, og det er måske den ensomhed, som oftest diskuteres, er der tale om længerevarende perioder, hvor det er svært at opnå meningsfuld kontakt med andre mennesker. En sådan ensomhed kan være både allestedsnærværende og indebære alvorlige konsekvenser for den enkelte.

For det tredje optræder ensomhed i menneskers liv enten i forbindelse med personlige/sociale problemer, at man er/føler sig anderledes eller "udenfor" eller i forbindelse med skift eller overgange i menneskers liv.

Nogle mennesker har følt sig ensomme fra barnsben og har enten vænnet sig til tilstanden eller er ude af stand til at bryde denne. Andre oplever ensomheden massivt i forbindelse med større ændringer i deres liv: En skilsmisse hvor vennekredsen fravælges/fravælger eller skiftes ud, En firing eller periode af arbejdsløshed, hvor forholdet til kolleger ændrer sig eller en flytning, hvor naboskab og lokalmiljø forandres osv.

Ensomhedens udvikling og de stigende krav

Ud fra flere kilder er det tydeligt, at ensomheden synes at blive større og større. Både i spørgeskemaundersøgelser og fra f.eks. rådgivnings- og terapeutisk praksis ser det ud til, at flere og flere unge (og andre) angiver, at de føler sig ensomme. Det er ud fra de samme kilder vanskeligt at afgøre, om den enkeltes oplevelse af ensomhed har forandret sig.

Jeg vil her afholde mig fra at forsøge at vurdere i hvor høj grad antallet af unge, eller andre der føler sig ensomme, stiger, ligesom jeg ikke vil beskæftige mig med selve oplevelsernes dybde. Derimod vil jeg gerne kort omtale nogle af de

.....

Ensomheden kan ses som en indirekte konsekvens af de betingelser og strukturer, som gives. Indirekte fordi, ensomheden ikke nødvendigvis er en følge, men dog en omkostning, som de, der prøver at leve op til moderne betingelser, kan komme til at mærke.

ting, som kunne begrunde, at ensomhed opleves af stadig flere.

Ensomheden kan ses som en indirekte konsekvens af de betingelser og strukturer, som gives. Indirekte fordi, ensomheden ikke nødvendigvis er en følge, men dog en omkostning, som de, der prøver at leve op til moderne betingelser, kan komme til at mærke.

Samfundet og verden er under stadig forandring, der tales meget om globalisering (internationalisering i overformat) og postmodernitet. På et mere jordnært og konkret plan må det fastslås, at kravene til det enkelte individ er stigende. Kravene til unge (og mange andre) kan deles op i to hovedkategorier:

For det første er der de faglige krav. Der kræves uddannelse som aldrig før, kvalificeringen

starter tidligere og tidligere (0' de klasse f.eks.). Elever skal testes for, at der kan sættes ind med særlige indsatser. Der kræves ikke bare grunduddannelse, men også en ungdomsuddannelse og herefter mindst en korterevarende videregående uddannelse for, at man er attraktiv på arbejdsmarkedet. Da stadig flere uddannes, må der stræbes højere og højere for, at man skiller sig ud som særlig kvalificeret. Uddannelsen skal gennemføres så hurtigt som muligt og der indføres både pisk og gulerod for at få så mange som muligt, så hurtigt som muligt igennem uddannelsessystemet.

Beskæftigelsesmæssigt kræves der udover faglige kompetencer også overblik, selvstændighed, samarbejdsvillighed og ikke mindst mobilitet, fleksibilitet og forandringsvillighed. Konkurrencen medarbejdere imellem skærpes ved bl.a. "ny løn", "det skal kunne betale sig" – ikke bare

at arbejde, men også at yde en ekstra indsats. Arbejdet organiseres i stigende grad som projekt- eller opgaverelateret, og ikke ud fra faste arbejdstider. Folk skal helst hurtigt ind og så sent som muligt ud af arbejdsmarkedet og den arbejdssøgende må finde sig i at flytte sig alt efter, hvor behovet for arbejdskraft viser sig. Der konkurreres både lokalt, nationalt og med helt andre dele af verden. Endelig er det ikke længere tilstrækkeligt, at arbejdet gøres tilfredsstillende og giver overskud, da flere og flere virksomheder i højere grad tilgodeser f.eks. aktionærernes interesser om størst muligt afkast.

For det andet stiger også de personlige og sociale krav.

Udover de krav, der ligger i forbindelse med fleksibiliteten og graden af orientering i forbindelse med uddannelse og arbejdsliv, synes også kravene til personlige kvalifikationer at stige. Med de udvidede muligheder for at vælge det, som man kan tænke sig, følger også et krav som sammenfattet kan beskrives som refleksivitet. Sagt på jævnt dansk stilles det enkelte menneske i stadig højere grad overfor kravet om at kunne tænke sig om, vurdere sine muligheder, at være i stand til at vælge og at vurdere de eventuelle konsekvenser af egne handlinger og valg. Den materielle velstand for befolkningen som helhed er stigende, hvilket danner grobund for, at det tilhørsforhold, som mennesker tidligere havde til f.eks. folk i lokalmiljøet, i skolen, i samme socialklasse mv. udtyndes eller opløses. Den stigende materielle velstand medfører på den ene side en individualisering, hvor det enkelte menneske får større råderet og selvbestemmelse. Samtidig opstår en stigende differentiering (spredning) ikke bare i undervisningssammenhænge, men også af livsforhold og livsstil. Det bliver stadigt sværere at sætte lighedstegn mellem et bestemt forbrug eller måde at leve på og så et bestemt klassesforhold.

Når verden åbner sig og bliver mindre, bliver afsætningsmarkeder for virksomhederne også større. Konkurrencen i verden stiger på alle niveauer. Virksomheder og nationalstater og kommuner for den sags skyld konkurrerer, hvilket understøttes af bl.a. privatisering på flere og flere områder. Statsmonopoler og særlige nationale vedtagelser brydes til fordel for markedsmekanismer og internationale konventioner og sammenligninger. Disse bevægelser rammer også enkeltindivider og dermed også de unge. Konkurrencen slår ind i de private relationer, da også den enkeltes kammerater f.eks. bliver konkurrenter til de begrænsede muligheder. Selvom det påstås, at den enkelte kan vælge frit, er der ikke plads til, at alle vælger det samme.

I familien, blandt kammerater, i uddannelserne og på institutionerne må de unge (og os andre) lære at forhandle personlige relationer. I familien må der forhandles om, hvem der påtager sig hvilke opgaver, hvem der er hjemme/ude hvornår, hvem man er sammen med osv. fordi intet af dette i udgangspunktet er fastlagt, men derimod principielt til debat.

I skolen må der forhandles. De bedst fungerende elever kan få fri til en skiferie i utide, medens andre ikke kan opnå sådanne privilegier osv.

Lilly Zeuner har med udgangspunkt i globaliseringsteoriene påpeget, hvordan magten gradvis tildeles børnene. I den forbindelse nævner hun, at det ikke er reglerne i sig selv, men netop forhandlingen om dem, der er det centrale (Zeuner 1994 s. 51). Forpligtelsen på regler eller endog relationen kan høre op, hvis der er utilfredshed hermed. Eksempler herpå kan være skilsmisser eller brud mellem forældre/børn og unge. Lilly Zeuner skriver om hvordan børn og unge bringer denne viden med sig ind i deres personlige relationer: "Et kammeratskab varer så længe det varer. Hvis den ene part mister interessen, er

der ikke længere nogen nær relation. Hvis ikke man længere er interesseret, er der ikke noget grundlag for kammeratskabet og så går man hver sin vej. Forpligtelsen ophører, man danner nye venskaber og nye forpligtende relationer” (ibid. s. 53)

Logikken flytter med, når unge selv indgår parrelationer eller stifter familie. I nogle tilfælde afløses den ene relation af den næste uden, at der udvikles nye holdbare ”kontrakter” eller aftaler. Forhandlingsprocessen i personlige relationer som bliver stadigt mere løsrevet fra det samfundsmæssige liv, fra de tidligere socialklasser og fra traditioner i det hele taget, er vanskelig og de, der har færrest personlige ressourcer får svært ved at mestre forhandlingen .

Velstand, sundhed og polarisering

Jeg har sammen med Ida Koch i bogen ”anonym rådgivning af børn og unge” forsøgt at skildre, hvordan mange unge optræder diskret med deres problemer. At det i rådgivningsinstitutioner kan være svært at få øje på indadvendte og ensomme unge, fordi de i deres tilværelse forsøger at holde en ”lav profil” . Denne måde at forvalte sine problemer på kan siges at være tidstypisk og velbegrunder i og med, at det, der identificeres som værende ”rigtigt, fremadrettet og attråværdigt” er, at man er klar, kan agere i skiftende situationer, er god til at være ”på”, at promovere sig selv ved at gøre opmærksom på egne kvaliteter og i øvrigt optræde ”Cool, calm and collected ” som én, der har styr på sin tilværelse. Vi skrev desuden om klare-sig-strategier, som en ”trækken sig tilbage”, ”pleje det ydre hylster” (kroppen) i form af træning, sol osv. og ”anvendelsen af kemiske stoffer” (stof og pillemisbrug osv.), at disse var måder individuelt at forsøge at overkomme svært vanskelige problemer i bestræbelsen på at være med i det samfundsmæssige liv.

Man taler i internationale kredse en hel del om de nordiske velfærdssamfund som noget, der på visse områder forekommer som rollemodel for andre især vestlige europæiske (inkl. tidligere østeuropæiske) lande. Det, der forekommer så efterstræbelsesværdigt for ”de andre”, er den ”velstrukturerede” homogene og effektive samfundsmodel med høj beskæftigelse for både kvinder og mænd, høj grad af uddannelse og relativt lave forskel mellem rig og fattig, sammenlignet med andre lande mv.

Men velfærdsstaten, som vi kender den i Danmark, burde måske nok på nogle områder omdøbes til velstandsstaten. Velstanden øges i befolkningen som helhed. Men selvom vi samlet set bliver rigere, så øges forskellen mellem rig og fattig til stadighed lidt.

Ved et kort kig på befolkningen i Danmark viser det sig, at godt 900.000 mennesker mellem 16 år og 60 år er på overførselsindkomster. Hertil kommer folkepensionister, hjemmegående og studerende. Som sådan optræder en meget stor procentdel af befolkningen, som nogle, hvor stigning i velstand eller velfærd kan siges at være tæt på fraværende. Mange iblandt befolkningen kan føle sig sat af, udenfor og i hvert tilfælde udenfor særlig indflydelse. Det er ikke den del af befolkningen, der fylder noget i den daglige tale om Danmark og udviklingen.

Hvis man forsøger at scanne de sidste års tydeligste tegn, er der 2 ting, der springer i øjnene: Det ene er indsatsen overfor befolkningens fysiologiske sundhed. Man taler om ventelister, privathospitaler osv. og frem for alt bliver der sat ind overfor det, der kunne omtales som livsstilsproblemer i form af rygning, indtagelse af alkohol, fed og sukkerholdig mad osv. Her informeres, reguleres og forebygges, alt sammen mhp. en forbedret sundhedstilstand i befolkningen.

Vi forsikrer os mod sygdom, mod alderdom og forsøger at handle med fast ejendom og aktier eller overkommer livet ved hjælp af piller og depotmedicin.

Det andet, der fremstår meget tydeligt, er bankerne, kreditforeningerne, forsikringselskaberne og medicinalindustriens "vind i sejlene", her går det godt, antallet af kunder, handlen og overskuddet stiger kraftigt. Og det er jo godt. Men ser man på udviklingen igennem et samfundsperspektiv på ensomhed, er det mere bekymrende. I forhold til den sociale og psykologiske sundhed kommer denne mere og mere i krise. Med andre ord vokser også ensomheden, når betingelserne for social kontakt mennesker imellem forringes.

I vores etablering af social kontakt gør vi ofte brug af "hjælpemidler". Man mødes over noget, som letter kontakten. Og disse hjælpemidler består for mange mennesker af nydelsesmidler, som tobak, alkohol, (kaffe), mad osv. Selv dér, hvor nydelsesmidlerne ikke indgår i kontakt mennesker imellem, bruges de ofte som en "erstatning", trøst eller som et middel, der gribes til, når man enten ikke har andet at lave, keder sig eller har brug for stimulans i sit eget selskab. Disse hjælpemidler er desværre de samme som dem, der advares imod og intervereres voldsomt overfor.

Det andet forhold: Altså medicinen, forsikringerne og "handlen" med penge er ligeledes midler, som bruges af den enkelte til at sikre sig selv og sit liv. Men disse "hjælpemidler" har desværre en slags negativ social effekt – de handler alle om, at man skal sikre sig individuelt eller ligefrem i fbm. forsikringsbranchen at sikre sig imod andre menneskers handlinger. Vi accepterer og investerer i porttelefoner, overvågningsudstyr, låse og alarmer. Vi forsikrer os mod sygdom, mod alderdom og forsøger at handle med fast ejendom og aktier eller overkommer livet ved hjælp af piller og depotmedicin.

Kort sagt prøver mange mennesker at værne om deres eget (og i nogen grad deres nære families) liv. Og set i lyset af, at mange har alt for travlt med at leve op til de nutidige krav, medens andre allerede er koblet af og måske har alt for lidt at tage sig til, så bliver det forståeligt, at man søger at "sikre" sig økonomisk og fysiologisk. Det sociale liv derimod udtynnes langsomt, og vi er alle potentielt ensomme.

Og har man ondt i sit sociale liv eller føler sig ensom, er der nok muligheder, selvom disse kan synes for få. Udover at holde lav profil og

forsøge at vænne sig til aleneheden, kan man benytte sig af TV, underholdning eller "selskab" via mobiltelefoni og internet. Dog synes støtten utilstrækkelig, hvis aldrig nogen ringer til en, hvis ikke man kan skabe kontakt i chatrooms mv. eller hvis de eneste, man kender "personligt", er tv-værter og andre kendte fra TV.

Hjælpetelefoner og særlige (ofte) frivillig-indsatser fra Røde Kors eller Ventilen er også en mulighed. Spørgsmålet er om rådgivning, ung-til-ung hjælp osv. løser problemet eller snarere blot dulmer smerten. F.eks. har man på Ven-til-en eller ventilen (i et ord) en skelnen mellem dem, der er "ansat" som frivillige hjælpere og så de hjælpsøgende. Meningen er IKKE, at der skabes tætte relationer disse parter imellem, men at den ene gruppe (de frivillige) hjælper den anden gruppe (de hjælpsøgende) til at skabe kontakt med hinanden.

Og mange unge mennesker, der føler sig ensomme, har sandsynligvis gavn af det. Et problem kan dog være, at man som ensomt ungt menneske netop har lyst til kontakt med en, der har mere overskud og som ikke har samme problem som en selv. Groft sagt: Hvis man selv står i en underskudssituation, kan det forekomme svært at blive henvist til at få kontakt med andre, der også lider af dette underskud.

Den sociale kontakt, som man kunne ønske sig, udsprang af, at mindst to mennesker interesserede sig for sig selv og hinanden på "lige fod", erstattes desværre ofte af en hjælper/hjælpsøgende og altså "professionaliseret" kontakt eller af en hjælpsøgende/hjælpsøgende kontakt, hvor en "professionel" understøtter og kommer med forslag til, hvordan kontakten her kan udvikles.

En ventil kan jo forstås som noget, der lukker luft/damp ud ved overtryk. Men etableringen af ventiler i forbindelse med personlige eller sociale problemer kunne siges højst at "lette" trykket eller afhjælpe symptomet samtidig med, at det hele koger videre og til stadighed producerer overtryk i form af mange (unge) menneskers følelse af at være udenfor og ude af stand igen til at komme ind i "varmen".

Så for at vende tilbage til det indledende citat. Måske var den yngre og tiggende mand udspekuleret, men måske var han det i den forstand, at han havde gennemskuet tingenes sammenhæng og simpelthen med sit udsagn er helt på linje med, hvordan vi mere alment forholder os til folks sociale velfærd. Vi ser knapt ensomheden og den sociale forarmelse, men satser det meste af "butikken" på materiel velstand og fysiologisk sundhed.

Får vi endelig øje på frygten, angsten eller ensomheden, så udgør vort samfundsmæssige tilbud enten betaling i form af overførselsindkomst eller professionel (frivillig eller betalt) individuel behandling og rådgivning mhp. at gøre den enkelte stærkere og mindre sårbar overfor den samfundsudvikling, som vi alle uanfægtet og til stadighed arbejder for og som med rette kan anklages for at forværre de sociale relationer mennesker imellem og dermed optimerer risikoen for – netop ensomhed.

Litteratur

Bauman.Z: "Fællesskab: En søgen efter tryghed i en usikker verden. Hans Reitzels Forlag. Kbh. 2001

Bech. U: Risikosamfundet: På vej mod en ny modernitet. Hans Reitzels Forlag. Kbh. 1997

Bechmann Jensen.T.: Fra viden til Handlingsændring - en undersøgelse af unge, tobak og sundhedsoplysning, Ph.D.-afhandling, Kbh.s Universitet Amager, 2000.

Bechmann Jensen.T.: "Generationer imellem" i Bechmann Jensen (ed.) The European villager, Festschrift for Dr.Phil. Sven Mørch. Institut for Psykologi, Amager 2004

Giddens. A: Modernity and Self-Identity: Self and Society in late modern Age. Polity Press, Cambridge. 1990

Koch. I & Bechmann Jensen T.: Anonym Rådgivning af børn og unge - Om telefonrådgivning, opsøgende socialt arbejde og åbne rådgivninger. Sikon, Kbh. 1999

Tobiassen. et. al.: Ung og ensom: en videns-oversigt om unges ensomhed i Danmark. 98 s. Ventilen Danmark, København 2003.

Tune-Svendsen.A: "Ensomhed- bagsiden af det moderne liv" i Psykologisk set 22 årg. nr. 59 nov. Dansk Psykologisk Forlag, Virum. 2005

Zeuner. L: Den moderne tidsalder og de unge. Socialforskningsinstituttet og Det tværministerielle Børneudvalg. Kbh. 1994

Noter

1) Marie Zimmermann

2) Tobiassen et.al. 2003

3) For diskussion af unge og ungdom, se Bechmann Jensen 2000, 2004 og Koch & Bechmann Jensen 1999. 4) Se f.eks. Koch & Bechmann Jensen 1999 og Tobiasen 2003

5) Der er ikke på dette sted plads til at gå i dybden med problemstillingen, men "globaliseringsteoretikere" som f.eks. Anthony Giddens, Ulrik Beck og Zygmunt Bauman har alle beskæftiget sig med forandring og globalisering samt de deraf følgende ændrede samfundskrav. se f.eks. Bauman 2001, Beck 1997 eller Koch & Bechmann Jensen 1999.

6) Det turde være overflødig med eksempler, men vort eget konkurrenceråd skal tilsikre at konkurrence sker på lige vilkår, som om vilkårene nogensinde har været eller vil blive lige. I en konkurrence er der vindere og tabere – og dem der står med de bedste kort på hånden, økonomisk, kvalifikationsmæssigt osv. vil naturligvis være bedre rustet til at vinde over deres modstandere, som så bliver taberne. Ikke overraskende udkonkurrerer de største, stærkeste, klogeste, rigeste osv. naturligvis de mindste, svageste og dumme og fattigste any time – så hvor er det "lige" henne?

7) Anthony Giddens skriver om "rene relationer", som følelsesmæssige relationer, der er baseret på sym- og antipati, løsgjort fra det samfundsmæssige liv. (Giddens 1991) Ulrik Beck indfører betegnelsen "jag'et som administrationskontor" som en betegnelse for den udvikling, hvor den enkelte holdes ansvarlig for sin egen tilværelse, sine evner, sine orienteringer, sit parforhold, sine venskaber mv. (Beck 1997 s. 213) Hertil kunne føjes at eleven f.eks. i materiale fra undervisningsministeriet opfattes som centrum i sin egen læreproces osv. (Koch & Bechmann Jensen 1999. S.86)

8) Koch & Bechmann Jensen 1999

9) John Hiatt i sangen "Icy Blue heart" fra pladeudgivelsen: "Slow Turning" 1988

10) Psykologen Andrea Tune-Svendsen har f.eks. beskrevet ensomhed, som bagsiden af det moderne liv. Tune-Svendsen 2005

.....

Mobning er ikke længere begrænset til det fysiske rum, men er gået online på nettet, hvor de nye digitale former fremmer en mere hård og hadsk tone blandt børn og unge pga. den anonyme nettet giver. I artiklen ser Helle Rabøl Hansen og Dorthe Rasmussen på udbredelsen og former for mobning på nettet og de følger, det har for unge.

Brug og misbrug af chat mellem børn og unge

Af Cand.jur. Helle Rabøl Hansen og Cand.comm. Dorthe Rasmussen

"Spændende", siger mange børn og unge om brugen af chat. De bruger med lethed de digitale medier til at udvide og begrænse deres netværker. De voksne glimrer med deres fravær, viser AMOK's stikprøveundersøgelse fra januar 2006.

Hvem er AMOK

AMOK, antimobbekonsulenterne, er et arbejdsnetværk mellem forskellige fagpersoner, der i deres virke har erfaringer med og kendskab til mobning blandt børn.

Vi besøger mange skoler, og holder en del foredrag for børn, lærere, pædagoger og forældre. I dialog med elever støder vi ofte på beretninger, der "afslører" fænomener, der endnu ikke

kendes i voksenmiljøet. Sådan opdagede vi også for et par år siden, at chat benyttes dagligt i børnenes indbyrdes sociale kommunikation – og det i et omfang, der kom bag på os. For at selvkvificere AMOK i antimobbarbejdet foretog vi i foråret og efteråret 2005 en kvantitativ som kvalitativ undersøgelse blandt ca. 129 børn og unge i alderen 12-17 år. Dertil kommer studier af forskellige børnechatsites her især ARTO.dk. Undersøgelsen er foretaget som en stikprøveundersøgelse, og er ikke national repræsentativ pga. den kvantitatives undersøgelses begrænsninger. Resultaterne er at opfatte som "spor" og "strømpile", der kan inspirere til yderligere forskning.

”Chat swahili”

I undersøgelsen bruger vi ordet ”chat” som en fællesnævner, der favner både den almindelige online chat, men også indeholder kommunikation via ”gæstebog” på f.eks. sitet ARTO.dk. De fleste af de adspurgte børn skelner ikke mellem det, der af voksne opfattes som almindelig chat overfor beskedtrafikken i ”gæstebog” og lignende.

Her følger en lille begrebsguide:

Profil: På mange chatsider kan brugerne lægge en profilbeskrivelse ind af sig selv om køn, alder, interesser, foto mm. Profilindehaveren modtager et password, så de selv kan redigere i profiltæksten. På ARTO.dk kan profilindehaveren bestemme, om der skal være åben adgang til at ”besøge” deres profil og lægge beskeder o.l. i gæstebogen. Andre ARTO brugere kan blokeres. Dvs. nægtes adgang.

Gæstebog: Netgæster i de personlige profiler kan her skrive beskeder, sende smileys og hilsner mm. til profilindehaveren. Gæstebøgerne benyttes også som ”chatfunktion”, selvom det modulmæssigt ikke er det.

Chat: Bruger skriver sammen med bruger. Begge er on-line samtidig. Mange børn kalder chat for at ”snakke”. ”MSN messenger”, der også er meget brugt blandt børn og unge er ”rene” chatrooms.

Chat er almindeligt blandt børn og unge

At have en personlig præsentation af sig selv i form af en profil på f.eks. ARTO, er blevet en del af børns og unges identitet i dag. 82 procent af de adspurgte børn og unge chatter jævnligt. Det svarer til, at ca. 8 ud af 10 børn i alderen 12-17 år kommunikerer næsten dagligt med venner og bekendte via nettet.

I spørgeskemaet til brug i undersøgelsen har

vi medbragt et åbent spørgsmål om ”hvad er det gode ved chat”. De fleste har besvaret spørgsmålet, og besvarelser kan kategoriseres i forskellige retninger vedrørende opbygning af netværk:

1. Mange svar handler om at holde forbindelsen ved lige med de nærmeste venner. ”At holde kontakt med mine venner”. ”Dem jeg kender, kan hurtigt finde mig”.
2. At kunne vise ”Hvem jeg er” synes at spille en vigtig rolle – at have sin profil på nettet er en vigtig del af ens identitet. En profil, som man kan designe og ændre efter dagens humør og nutidige interesse og oplevelser. Nogle børn kan også skjærme deres genertthed: ”Jeg er ikke så genert på chatten”. Eller, ”Man er mere afslappet. Fordi man ikke sidder ansigt til ansigt”.
3. En del svar indeholder begrundelser med spændingsmotivation. ”Spændende at se hvor mange beskeder jeg har fået” eller ”Spændende. Man ved aldrig hvad der sker”.
4. En del svar tyder på, at de unge brugere ønsker at bevare perifere bekendtskaber på en let måde. ”At snakke med nogen jeg har mødt i weekenden, på ferier eller i byen”.
5. Nogle svar udtrykker ønsker om at skabe nye bekendtskaber. ”Jeg kan få venner hurtigere”. En 13-årig pige fortæller, at hun føler sig isoleret som ”type” på skolen, men har fundet ligesindede via chat.
6. Andre svar handler om at holde kontakt med familie og venner, der bor i andre lande eller langt væk. ”Skrive med familie fra udlandet”.

Resultaterne fra undersøgelsen viser, at børn er fortrolige med at chatte og at de finder mange fordele ved det. Mange af de adspurgte havde profiler på ARTO.dk. Denne velkendte børnechat-side ARTO.dk er landets største chatroom med mere end 6 millioner beskeder og ca. 500.000 brugere (Ved undersøgelsesrapportens afslutning januar 2006).

Vi fandt en dobbelthed i undersøgelsens resultat, da børn og unge tilsyneladende bruger chatmediet i stor grad til både, at kunne udvide som til at begrænse deres sociale sfære.

Udvide når der er brug for at finde andre børn med samme interesser. Eller når kontakten skal holdes konstant ved lige i gruppen – også når man går hver til sit ved aftenstid.

Begrænse når man tydeligt i chatten markerer, at bestemte personer er uønskede eller sågar forhadte. Det vil derfor være usagligt at anlægge et henholdsvis særligt positivt snit, eller et særligt negativt snit på børn og unges brug af chat. Når vi i resten af artiklen fokuserer på misbrug af chatten, altså den negative side, udtrykker det et grundlæggende/påtrængende behov for beskyttelse af de børn og unge, der står svagt i "chattrafikken".

Voldsomme negative chatoplevelser

Det går igen i undersøgelsen, at størstedelen af børns og unges negative chaterfaringer sker i kommunikation med andre børn og unge.

41 procent af de adspurgte har haft, hvad vi har valgt at kalde for, voldsomme negative chaterfaringer med jævnaldrende. Det er eksempelvis dødstrusler, trusler om bank og anden form for intimiderende trusler såsom afsløring af hemmeligheder mm. Voldsomme chaterfaringer er også beskeder indeholdende chikane af seksuel karakter – eller beskeder, der går direkte på personens udseende: "Er du gravid? Du ser sådan ud? (til en 12-årig pige). "Din pik er en myrepik". "Du trænger til at blive knuppet i alle huller". 23 procent af besvarelsene peger på, at chatten indgår som en del af et konkret mobbemønster (udstødelse af gruppen) eller en konflikt (uoverensstemmelse mellem parterne). Konflikterne kan f.eks. starte i skolen, og optrappes efter skoletid over nettet.

Der er børn og unge i undersøgelsen, der holdes udenfor af klassekammeraterne, og som oplever koordineret chikane via chatten. Det kan være beskeder med samme truende indhold, samme brug af øgenavne og hentydninger til konkrete oplevelser i skolen.

Der er også eksempler på, hvordan veninder bliver uvenner og bruger chatten som et redskab i konflikten. Skænderiet fortsætter på chatten så at sige. Enkelte piger oplever at blive "blokeret" for adgang til en ex-venindes gæstebog, som en form for straf.

At blive "blokeret" betyder, at man er nægtet adgang til en konkret gæstebog. Et elektronisk modul på sitet sørger for at afvise den uønskede gæst med beskeden om, at vedkommende er blokeret.

En dreng oplevede pludselig at blive spærret/blokeret på MSN af en gruppe på fem af hans venner. Drengen havde skrevet noget på MSN, der havde stødt én af drengene i gruppen, hvorpå de blev uvenner. Drengen, der følte sig stødt, bad de andre venner blokere ham. Når man bliver blokeret på MSN, figurerer dem, der har blokeret én, som off-line, og da drengen begyndte at undregne sig over, at vennerne aldrig var on-line, fik han via en klassekammerat opklaret, at han var blokeret. Han var meget oprevet i den tid, det stod på, netop fordi MSN er mødestedet for hans vennegruppe, og han blev her ekskluderet i én af de mest populære sociale arenaer.

Misbrug af password på profilstederne

Især blandt piger ser vi eksempler på, at veninder udleverer passwordet til deres profil, og når det så går galt i venindeskabet, misbruges koden til at lægge falsk tekst på sitet. At chatte efter skoletid er ofte et socialt fænomen, hvor flere samles og chatter med venner, kammerater og potentielle kærester. Man logger ind på profi-

len og password skrives, mens veninderne sidder og kigger over skulderen. At kende hinandens password – ens hemmelighed – kan være en del af venindeskabet, netop fordi passwordet kan være en et drengenavn, et navn på et idol eller kæledyr m.m.

I andre tilfælde giver både piger og drenge deres password til kammerater for at få dem til at hjælpe med at designe profilen og forfatte en profilttekst.

En 12-årig pige, der blev udelukket af de andre piger i klassen, oplevede, at der i hendes profilttekst pludselig stod: "Jeg er til ældre mænd". Det betød, at et par voksne mænd forsøgte at kontakte hende via beskeder i gæstebogen. Samme pige oplevede også, at der blev indlagt en "scoreliste" med konkrete drengenavne fra parallelklassen.

En 14-årig pige oplevede en morgen, at hendes profil var blevet hacket. Den nye profilttekst gik primært på en række opdigtede seksuelle historier og invitationer, og var alvorligt grænseoverskridende. Hun havde en teori om, hvem gerningsmændene kunne være, og efter et opklaringsarbejde foretaget af skolen, blev to piger fra parallelklassen identificeret. De to piger nægtede indledningsvis, men indrømmede siden hen. Sagen blev politianmeldt.

En 17-årig dreng oplevede, at nogle kammerater hackede sig ind på hans profil og skrev, at han var bøsse. Profilen havde fået et nyt kodeord, men blev rettet efter noget tid. Men rygtet genlød stadig i hans omgangskreds et år efter. Leg med identitet

Det går igen i de individuelle interviews, at børnene er meget bevidste om, at tonen er mere "rå" og "hård" på nettet, end den ville være ansigt til ansigt.

"Jo jeg har sendt dødstrusler, men sådan er det jo dér (på chatten. red.), jeg ville aldrig finde på det i virkeligheden" (13-årig pige).

En 14-årig pige beretter:

"En dreng jeg ikke kendte, skrev: Min far synes, du ligner en luder, og vil gerne booke dig – og jeg smadrer dit fjæs." Pigen fortsætter: "det var fordi, min veninde og jeg havde skrevet fra min profil, at han var grim. Trusler sker ofte, det er jeg lidt ligeglad med".

Nogle børn og unge reagerer på trusler på nettet med et træk på skulderen, mens andre tager det langt alvorligere. De begynder at kigge sig ofte over skulderen, og træffe forholdsregler, såfremt den pågældende kunne finde på at dukke op på f.eks. skolen. Fra undersøgelsen er der også eksempler på enkelte piger, der har udviklet depressive, angstprægede og paranoidiske træk af oplevelserne.

"Jeg følte mig ikke sikker nogen steder, men blev bange for alle steder med mange mennesker, selv langt fra min hjemby. Til sidst var jeg også bange derhjemme, og turde ikke sove alene eller være alene på toiletet. Så fandt mine forældre ud af, at den var helt galt med mig". (13-årig pige).

I profilteksterne kan brugerne gøre sig mere hårde, erfarne og voksne, end de føler sig udenfor chatten, og der kan derfor "leges", "fakes" og eksperimenteres med det, man ønsker at være. Især i de "hemmelige" profilttekster. Nogle børn og unge har nemlig flere profiler. En reel profil med foto og navn på og så en "fake-profil".

En 13-årig pige forklarer: "I den anden (fake-profilen. red.) profil giver jeg den hele armen. Skælder ud og er fræk".

Modtageren/læseren møder i chatten derimod en person, der er, som teksten udtrykker, og giver svar til den personlighedskarakter, der udtrykkes, og det kan være en forklaring på, at sprogkommunikationen via chatten udvikler egne strukturer og egenkultur.

Det skal i denne sammenhæng dog nævnes, at ikke alle børn og unge leger med deres identitet på nettet. Mange af de adspurgte videregiver en nøgtern beskrivelse af sig selv, som vi voksne kender det fra 1970'ernes venne- og venindebøger, hvor f.eks. hestehobby, og musiknavne skrives på som "interesser".

Det giver et noget uensartet billede af undersøgelsesmateriale. Vi ser den rå og eksperimenterende variant side om side med "vennebogsgeneren". Det peger på, at mange forskellige børn og unge kan pleje deres interesser via chatkulturen. Der udveksles f.eks. hobbyinformation, der byttes cd'er, udveksles dagbogsnotater, og der ledes også efter opmærksomhed, selskab, kærestes og flirtemuligheder.

De såkaldte "klubber", hvor brugerne kan debattere og udveksle personlige oplevelser og holdninger, afspejler tillige et stort behov/aktiv hos dagens børn og unge. På ARTO findes ca. 18.200 klubber med mere end 2.6 mio. indlæg.

Seksuelle over- og undertoner

Studier af især ARTO.dk viser, at de seksuelle signaler (foto, sprog og tone der udstråler seksuelle ladede signaler og æstetik) er en fast del af udtryksbilledet. Dels lægges der generelt op til, fra udbydernes side, at sitetrafikken især handler om nærkontakt og her også nærkontakt med det modsatte køn. ARTO ægteskaber er et eksempel herpå. Man kan via det elektroniske modul udsende et frierbrev til en anden ARTO bruger. Hvis vedkommende accepterer, modtager begge parter en vielsesattest med bankende hjerter o.l. ARTO ægteskaber er meget udbredt, også piger indgår disse ægteskaber indbyrdes, så ideen ser ud til at have udviklet sig til også at være en venindehandling.

Surfer man henover gæstebøger og profilttekster, er det heller ikke ualmindeligt at se tekster, der

indeholder frække ord, hentydninger om seksuel oplevelse m.m. også hos helt unge. "Kan godt være fræk, selvom jeg kun er 11". Andre fletter det seksuelle ind under de mere klassiske profilbeskrivelser: "Beskæftigelse: ALT DET FRÆKKE og ham".

De seksuelle signaler kan underbygges via afsmitning fra stilen på diverse voksensites. Enkelte af de 17-årige, der har deltaget i undersøgelsen (via ungdomsklubber), er også på en del voksensites (f.eks. scor.dk og dating.dk), hvor formålet er at finde en sexpartner, datingpartner eller kæreste. Da både sprog og billedsiden på voksen dating sites ofte er af mere direkte seksuel karakter, kan der være tale om, at stilen på disse sites påvirker kommunikationsstilen på ARTO og MSN. Udtryk som "tænder på" bruges flittigt på både datingsites, som børne-sites. Brugernavne som "KuzzCasper", "Hotbabe", "6Zild" m.fl. støder vi regelmæssigt på i profiler fra 12 år og opefter. Vi noterede, at et direkte link til www.dating.dk, ligger i bunden af ARTO sitet. Med andre ord er brugere, også de helt små, kun et "klik" væk fra et voksensite, hvor formålet først og fremmest er at finde partnere og sexdates.

Fra vores studier stødte vi på et eksempel, hvor en 12-årig pige blev spurgt af en 12-årig dreng, som hun havde chattet med gennem nogen tid, om hun ville vise sin brystet via webcamera. Pigen fulgte opfordringen uden betænkeligheder, da forældrene ikke var hjemme.

Digitalmobningens nye dimensioner

I de seneste 5 år har vi i antimobbemiljøet registreret en stigende anvendelse af mobiltelefon og chat – også hvor der eksisterer udstødelsesmønstre og negative konflikter blandt børn og unge. Vi anser ikke de teknologiske informationsredskaber som værende årsag eller "motor" i mobbekultur – da årsagen til systematisk

gruppeudelukkelse er langt mere kompleks funderet. Vi anser mobning som værende et socialt fænomen i grupper, der er præget af lav tolerance og negative værdisæt. Dog indeholder de digitale redskaber nogle nye kommunikations-dimensioner, som muligvis præger selve mobbestrukturen.

De nye dimensioner, vi har iagttaget, handler bl.a. om: For det første: privatsfæren mellem hjem og skole brydes op. Chat- og sms mobning og konflikt foregår hele døgnet og ikke kun i og omkring skoletiden. For det andet: De digitale medier "skærmer" for den direkte ansigt til ansigt kontakt og gør formentlig tonen mere hård og rå. For det tredje: Mobberollerne bliver mere uigennemsigtige pga. afstand mellem aktørerne. For det fjerde: Udstødelsen offentliggøres i offentligheden på en mere kontant vis, da chatrooms er åbne. For det femte: Vi ser flere eksempler på, hvordan mobning og konflikt ikke kun eksisterer indenfor en enkelt klasse som sådan – men med større lethed bliver til et klassetrins- eller et på tværs af skolen-fænomen.

Undervejs i undersøgelsen stødte vi på to nogenlunde enslydende fortællinger, hvor en elev har skiftet skole pga. mobning. Men den negative rygtedannelse om offeret har spredt sig via nettet til den nye skole ved, at mobberne har fundet frem til jævnaldrende på den nye skole, og fortalt dårligt om mobbeofferet.

Fravær af voksne

Det er ikke mange voksne, der bliver involveret i børnenes chatverden. Når børnene overhovedet involverer en voksen, er det i de fleste tilfælde forældre. Kigger vi på tallene for indblanding af lærere og pædagoger, er det tankevækkende, at de børneprofessionelle stort set er fraværende. På spørgsmålet om, hvem de unge går til med deres negative oplevelser vælger de færreste en lærer – kun 4 procent af de adspurgte gør det.

I stedet falder valget med 15 procent overvejende på venner og dernæst på forældre med 12 procent. En stor del vil dog ikke tale med nogen om det – 9 procent holder de negative oplevelser helt for sig selv.

De adspurgte børn og unge inddrager således ikke skolens voksne som nogen, der spiller en rolle i deres chatverden. Det kunne tyde på, at skolen ikke ser det som sin opgave at inddrage de unges webkultur i deres undervisning. Dertil kommer, at en del skoler har indført "nul-tolerance" for brug af mobiltelefon og chat. Hensigten er at få ro til undervisning og for at undgå chikane. Vi finder det problematisk, at skole- og fritidshjemsmiljøer ved samme lejlighed afskærer muligheden for dialog og udvikling af den kritiske sans overfor digitalmediernes modsætninger. Det er ikke logisk og fremkommeligt for børn og unge at henvende sig til en voksen om chat og sms chikane, hvis der selv samme sted er indført "nul-tolerance" overfor de samme medier.

Gode råd

Resultaterne fra denne undersøgelse kombineret med vores erfaringer fra mange års antimobbearbejde peger på nødvendigheden af, at de forskellige aktører omkring de aktive børn og unge på nettet forholder sig mere aktivt og holdningspræget til problematikkerne.

1/3 del af de adspurgte børn og unge fortryder ting, de har skrevet via chatten til andre jævnaldrende. Det peger på, at der er samvittighedsfølelse, som vil være værd at gribe fat i. Det er også vores oplevelse, at der blandt nogle børn eksisterer en vis form for moralkodeks. Således er der f.eks. både piger og drenge, der finder det "ufedt at slå op i en SMS eller over nettet". Overvejelser om netetikette er altså ikke helt uvant blandt nogen børn, hvilket er et spor, vi finder det oplagt at gå videre af.

.....

Vi anbefaler bl.a. følgende råd til skole og fritidsordninger:

- Træd fordomsfrit og nysgerrigt ind i den digitale kultur
- Undersøg hvordan de unge bruger mobilen og chatten
- Gå selv på nettet og kig på de unges foretrukne chatsites
- Spørg om oplevelser på chatten, beskrivelser af profiler mm
- Sæt tid af til snak om chat erfaringer, chat etik og "netetikette"
- Debatter med børnene og de unge hvad der er god og dårlig chatetik
- Indføj god chat etik i jeres antimobbeplan på skolen
- Brug chat, mobiltelefon og anden informationsteknologi kreativt som undervisnings-emne i f.eks. stilskrivning, elevforedrag og emneuger

Råd til unge, forældre og chatudbydere kan læses på vores hjemmeside www.mobbeland.dk
For yderligere information: helle@mobbeland.dk
eller dorthe@mobbeland.dk

Hvordan opleves det at være ung i et samfund, der er i opbrud, og hvor ingen rigtig ved, hvor det fører hen? Hvad kan man tro på, og hvad skal man stille imod? For nogle er det måske valgfrihedens paradys – for andre et uoverskueligt kaos, hvor man gang på gang støder mod helt uforudsigelige problemer. Der er voksende uligheder – økonomiske, sociale og allermest i forudsætningerne for at tackle den tilsyneladende valgfrihed, der rummer så mange faldgruber – og nederlag. Hvad ved vi om de unges muligheder og chancer under disse nye forhold, der udvikler og ændrer sig fra dag til dag? Hvem bliver vindere, hvem bliver tabere og hvordan går det til? Hvordan opleves det, og hvad kan man stille op, når man er ung og står overfor grænseløse muligheder, men med meget forskellige forudsætninger for at bruge dem til noget for sig selv og for samfundet.

KONFERENCE D. 18. MAJ 2006

*Oplev bl.a. Erik Jørgen Hansen,
Birgitte Simonsen, Noemi Katz-
nelson og Lars Olsen.*

Sted: Festsalen på Danmarks Pædagogiske Uni-
versitet, Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Pris: Kr. 1.500,- inkl. frokost og kaffe.

Tilmelding: Senest 1. maj 2005 via hjemmesiden
www.cefudk.dk. For yderligere information kontakt
Janne Juul (jajuu.ild@dpu.dk) på 88 88 90 74.

.....

Kan selve vores syn og forståelse af mobning være med til at gøre ondt være? Paul Horton mener, at den gængse forståelse af mobning er med at skabe en kultur omkring mobning, der skader både den mobbede og mobberen. Alting er måske ikke, som vi tror de er.

Skyld og mobning skaber ensomhed

Af Paul Horton

Når man reflekterer over ensomhed i forbindelse med mobning i skolen, forklares det ofte, at børn og unges ensomhed er en effekt af selve mobningen. Følelsen af ensomhed forstås i den sammenhæng som en følelse, der er skabt af konkrete handlinger begået af skoleelever og/eller skolelæreren. I en del mobningsforskning har der været en tendens til at fokusere på effekterne af mobning. Denne forskning har i udpræget grad handlet om de børn og unge, der mobbes, samt de tanker og handlinger, der udspringer af denne mobning. Følelsen af ensomhed er ofte i denne forskning blevet forklaret som en af de væsentligste effekter af mobningen (se Willer and Hansen 2004, Schäfer et. al. 2004, Smokowski & Kopasz 2005, Due et. al. 2005).

Denne artikel vil forsøge at forklare, hvordan følelsen af ensomhed også kan ses som et produkt af selve mobningsforskningen. Herunder vil jeg forklare, hvordan den der mobbes, og den som mobber, positioneres inden for den gængse mobningsforskning. Ydermere vil jeg i artiklen argumentere for, at den måde vi ser sammenhængen mellem mobning og skyld, ikke kun påvirker den, der mobbes, men også dem som mobber.

Jeg vil endvidere argumentere for, at i stedet for at fokusere på ensomhed som en effekt af selve mobningen, kan det være frugtbart at se på, hvorledes sammenkædningen af mobning og skyld i vores forståelse af mobning i sig selv, kan bidrage til følelsen af ensomhed. Jeg vil

argumentere for, at denne følelse af ensomhed både kan skabes hos den, der mobber og den, der mobbes. Jeg vil også sætte kritisk spørgsmålstegn ved eksperternes rolle i denne forbindelse – specifikt om de i deres, ofte uerkendte, sammenkædning af mobning og skyld ubevidst er med til at skærpe børn og unges følelse af ensomhed.

Dem som mobbes

Inden for meget mobningsforskning har der været manglende fokus på selve konteksten, hvori mobningen er foregået. Der har i stedet inden for forskningen hovedsageligt været fokus på de involverede personer, både dem der mobbes, og dem der mobber. Meget forskning ser mobningen som en ekstraordinær handling og positionerer derved de børn og unge, som mobbes, uden for hvad der antages for at være normalt.

Få børn eller unge ønsker at blive set som ofre for mobning – fordi de så ser sig selv som nogen, der er noget forkert ved – en slags outsider, en der falder udenfor og ikke er noget værd. Dette kan være med til at forklare, hvorfor nogle børn og unge ikke fortæller til deres lærere eller forældre, at de mobbes. Fjernsynsprogrammer og bøger, som tematiserer elevens virke i skolen, skildrer ofte personer, der mobbes, som individer besiddende negative iboende karakteristika. Det forklares altså med, at det er inde i dem selv, der er noget galt.

Jeg mener, at der herved skabes en forestilling omkring den, der mobbes, som værende en social outsider, der ikke besidder de rette evner til at trives socialt i skolen. Mishna pointerer denne forestilling omkring ofrene i hendes eksempel med en lærer, der blev chokeret, da hun fik fortalt, at en dreng i en klasse havde set sig som offer for mobning: "han havde venner og var afholdt" (Mishna 2004: 238 – egen oversættelse).

Denne forestilling om ofret forstærkes ydermere gennem de råd, der leveres på antimobningshjemmesider, i bøger, artikler og pjecer der behandler mobning. Denne information er skrevet med intentionen om at hjælpe eleven med aktivt at undgå mobningen, men er samtidig med til at inderliggøre elevens problem som offer for mobning. De forskellige råd til ofrene for mobning tilbyder bestemte forslag til, hvordan ofret selv kan undgå at blive mobbet. Disse forslag handler om, hvordan ofret selv kan ændre sin adfærd for at undgå mobningen. Følgende eksempel illustrerer sådan et råd:

"Lad være med at handle som om du er bange – hold hovedet klart og kig ikke på jorden eller dine fødder. Virk ikke slap i betrækket og vis ikke, at du er urolig: vis derimod, at du er sikker på dig selv. Hold hovedet og kroppen ret op. Vis dem, at du er selvsikker, folk, der mobber, kan se, hvis du er bange for dem. Personer, der mobber, generer ikke børn, der virker selvsikre" (Bullying.org 2005 - egen oversættelse).

Sådanne råd er almindelige og giver den, der mobbes, en række løsninger på, hvordan man kan undgå at blive mobbet, hvis 'ofret' ændrer sit kropssprog, attitude og adfærd. Ydermere foreslås det, hvordan en voksen kan rådgive barnet eller den unge om, hvordan de kan ændre deres adfærd for at undgå at blive mobbet:

"Hvis du ved eller er blevet fortalt, at du har en adfærd, der irriterer andre folk i den gruppe, du befinder dig i, så forsøg at ændre din adfærd. Få fat i en voksen, som du stoler på" (Act against Bullying 2006 – egen oversættelse).

At det først og fremmest er ofrets opførsel, der ses som grunden til mobningen, kan også læses i mobningsforskningen. John Aasted Halse for eksempel hævder at "Der er børn, der ligefrem selv indbyder til at blive mobbet. De fremstår som svage, selvsikre og er derfor nemme ofre" (Halse 1993: 9). Nogle mobningsforskere betegner nogle ofre for mobning som provokative ofre der fremprovokerer mobningen gennem

offerets egen adfærd (Olweus 2003, Smokowski & Kopasz 2005, Anti-bullying Centre 2005). Den kategori af ofre opfattes af forskningen, som personer som på den ene eller anden måde "mangler" de rette fornødne kompetencer for at trives socialt. Polemisk sagt er det dem selv, der er noget galt med, når de mobbes.

Gradbøjning af mobning

Den almindeligste definition af mobning forklarer handlingen som intentionel. (se Olweus 2003). Jeg mener, at denne forklaring er med til at komplicere selvforholdet hos de børn og unge, som udsættes for mobning. Dette skal forstås sådan, at selvom ofret erfarer noget som negativt, så kunne mobningen affærdiges som værende harmløs på grund af manglende intentionalitet hos den der mobber. Ofret kunne derved blive klandret for ikke selv at kunne forholde sig til om det hun/han er blevet udsat for, var gjort for at skade. Höistad for eksempel advarer mod at nogle ofre overreagerer på de "sædvanlige drillerier" og argumenterer ud fra et eksempel i sin bog om mobning: At det (mobningen) "i virkeligheden var en jargon, som ikke var ondt ment" (Höistad 1999:72). I Charlotte Strandgaards bog 'Tænk hvis det var dig' er eksemplet med en folkeskolelærers samtale med Zarina et udtryk for, hvordan forståelsen af mobningen kan gradbøjes:

"Hvis jeg gav udtryk for, at det var slemt, gav hun mig et klap på skulderen og sagde: "Sådan er drenge! Det er nok et tegn på, at de godt kan lide dig!", "Den, man tugter, elsker man!!!" Jeg har dæleme fået meget kærlighed i de første ti år i skolen" (Strandgaard 2004:43).

Dette fokus på intentionalitet i mobningen er med til at skabe en forskel imellem det, der antages som almindeligt drilleri og det, der betragtes som mere alvorlig mobning. Dette er med til at skabe en forestilling om, at der er 'noget galt' med de børn og unge som, overreagerer overfor

det "almindelige drilleri". Derved overses det forhold, at der i stedet kunne være noget forkert ved "handlingen som skaber ubehag og sårer børn [og unge]" (Cullingford and Morrison 1995 - egen oversættelse).

Jeg mener, det ville være fordelagtigt at overveje hvilken effekt, det har på ofrene, når de placeres i den position, at de 'ikke kan genkende, om det de er udsat for, er ment mere eller mindre alvorligt'. Sådan en position kunne skabe en forstærket følelse af ensomhed hos de børn og unge, som mobbes. Et dansk studie fra 2004 foretaget af Dansk Center for Undervisningsmiljø og Børnerådet viste, at kun 6 procent af eleverne fortalte til deres lærere, at de var blevet udsat for mobning, mens 26,9 procent ikke fortalte det til nogen (Willer og Hansen 2004). Det virker derfor som om, at den generelle forestilling om mobningsofret ubevidst kunne være med til at skabe de vilkår, der gør det lettest at tie om mobningen. Samtidig er denne opfattelse af mobningens natur, der antager, at offeret ses som "anderledes", med til at forstærke følelse af ensomhed hos den, som udsættes for mobning.

Dem som mobber

Det er ikke kun offeret, som påvirkes af denne forestilling om mobningens natur. Begrebet mobning sidestilles i denne opfattelse med det at være "ondsindet". Dette kan spores i Larssons argument, hvor hun referer, at "mobberens hensigt er at skade" (Larsson 2003: 23). Olweus argument er også interessant i denne sammenhæng; at mobning handler om en aggressiv eller 'ondsindet' adfærd (Olweus 2002). Dette fokus på intentionalitet i mobning er særligt kommet til syne i den engelske debat, hvor det er blevet foreslået at hente politiet ind i skolerne som et forsvar for mobning (Schofield 2006). Bristol Amt har argumenteret som en del af deres anti-mobningsprogram, for en "no blame" tilgang, hvilket vil sige, at man ikke placerer skyld hos

dem, der mobber. I stedet skal man via en mere konstruktiv dialog forsøge at få mobberen til at forstå deres handlinger. Englands premierminister Tony Blair fordømte deres forslag ved at udtrykke følgende:

"Grundlæggende så er jeg imod rådets beslutning: mobning skal straffes; børn, som mobbes, skal lære at forstå den skade, de har forholdt" (BBC News 2006 – egen oversættelse).

En forståelse af mobning, som inkluderer skyld og kun fokuserer på de børn og unge, der netop er involveret, mener jeg, overser andre vigtige perspektiver. Der kan sættes spørgsmålstejn ved følgende effekter af denne forståelse af mobning: For det første mener jeg, at det er uklart i hvilket omfang, at de børn og unge, der mobber, er i stand til at forstå konsekvenserne af deres handlinger. Ofte vil de børn og unge, som mobber, forsvare sig med, at de ikke mente det, de gjorde (Cullingford & Morrison 1995).

Som Boulton og Hawker skriver "hvad et barn finder forstyrrende, vil et andet barn finde sjovt, og hvad et barn finder forstyrrende i et tilfælde, kunne de finde morsomt i et andet tilfælde" (Boulton og Hawker 1997: 58 - egen oversættelse). I deres historie om Nathan Faris viser Boulton og Hawker klare forskelle mellem intentioner og effekter af mobningen:

"Fra niårsalderen blev Nathan drillet på grund af hans vægt, han blev kaldt 'fede' og 'slaske', og mobbet på grund af hans høje intelligens, hvor han blev kaldt 'det omvandede leksikon'. I 1987, fire år efter, at det startede kom han en dag i skole med en pistol og dræbte en dreng og sårede to, før han dræbte sig selv. Det kom frem i lyset, at de fleste elever, der havde drillet ham eller havde set, at han blev mobbet, ikke så det som seriøs mobning. Det forekom ikke for hverken lærerne, eller dem der mobbede som egentlig mobning, og dette er den formodentlige grund til, at intet blev gjort for at stoppe handlingerne" (Boulton & Hawker 1997: 56 - egen oversættelse).

Det store fokus på personerne bag mobningen er med til at overse, at der kunne være andre faktorer involveret. I Danmark, for eksempel, er der forskning, som peger på, at en stor procentdel af mobningen sker i selve klasseværelset. Her vises det, at fagligt engagement og hyppigheden af mobning hænger sammen, og at en del af mobningen handler om faglige ting. Det vises også her, at de børn og unge, der mobber, ofte får lavere karakterer (Undervisningsministeriet 1999, Willer and Hansen 2004, Børnerådet 1999). Lignende forskning udenfor Danmark foreslår også, at der er faktorer i selve situationen, som skaber mobning (se blandt andet Yoneyama & Naito 2003, Taki 2001).

At fokusere på individernes intentioner og reducere dette til et spørgsmål om 'skyld', mener jeg, er uheldigt, når vi undersøger mobning. Dette leder næppe til den mest konstruktive måde at behandle problemet mobning på.

At tildele de børn og unge som mobber skyld, kan uhensigtsmæssigt lede til følelsen af isolation hos dem, som mobber. Da forestillingen om mobning, der inkluderer skyld, placerer disse personer uden for, hvad der er set som normalt. Disse børn og unge bliver set som 'ondsindede' personer. Dette giver dem ikke mulighed for at argumentere eller forklare den mobning, de har begået. Dermed kan der opstå den situation, at dem der mobber, ikke har nogle at henvende sig til. Derved kan de isoleres med en følelse af at være 'ondsindede'. Der har generelt været manglende forskning omkring sociale og følelsesmæssige konsekvenser hos de børn og unge, der beskyldes for at mobbe. Denne artikel forsøger derfor at åbne op for en diskussion af, om man ikke skulle studere de forestillingsmæssige sammenhænge, der forbinder mobning og skyld. Ved blot at fokusere på børn og unges iboende 'ondsksfuldhed' kan man uanfægtet være med til at placere disse mennesker i båse

og forværre deres selvforhold. Ved at forklare, at disse børn og unge er ondsindede, lukker det af for deres mulighed for at udfolde grundene til, at de handler, som de gør. Det kan medvirke til ydermere ensomhed og isolation hos de børn og unge, som er involverede i mobningen.

Konklusion

Forskning vedrørende ensomhed hos de børn og unge, som mobbes har ofte fokuseret på det, der vedrører mobningen specifikt. Derved har denne forskning overset, hvordan ensomhed også kan skabes fra forskningens egne forestilling om ofrene. At sætte disse børn og unge i bås som mennesker 'udenfor normalen', kan utilsigtet skærpe følelsen af ensomhed. Denne skærpede følelse af ensomhed kan også opstå for de børn og unge, som italesættes som 'ondsindede'. I stedet for kun at fokusere på handlingerne hos de børn og unge, der mobber, kunne det være frugtbart at analysere den ef-

fekt det akademiske miljø skaber igennem deres mobningsforskning. Den herskende forestilling om mobningens natur, som placerer skyld hos de børn og unge, der er involveret i mobningen, kan have negative sociale effekter, både hos dem der mobbes, og dem som mobber. Undlades analysen af de sociale effekter som mobningsforskningen uanfægtet skaber, kunne denne forskning uhensigtsmæssigt skade mere, end den gavner.

Litteraturliste

Act Against Bullying (2006) Tips for Teens, www.actagainstabullying.com, accessed 10 February 2006.

Anti-bullying Centre (2005) Who gets bullied? www.abc.tcd.ie, accessed 17 November 2005.

BBC News (2006) 'No blame' bully plan rethought. BBC News, 4 January 2006.

Boulton, M. & Hawker, D. (1997) Verbal bullying – the myth of sticks and stones; in D. Tattum & G. Herbert (Eds.) *Bullying – Home, school, community*. London: David Fulton.

Bullying.org (2005) For bullying victims, http://netscaffold.bullying.org/external/documents/For_Bullying_Victims.pdf, accessed 17 November 2005.

Børnerådet (1999) Det handler om værdighed. <http://www.boerneraadet.dk/graphics/Rapporter-word/Det-handler-om.doc>, accessed 11 June 2004.

Cullingford, C. & Morrison, J. (1995) Bullying as a formative influence: The relationship between the experience of school and criminality. *British Educational Research Journal*, Vol. 21, No. 5, pp. 547-560.

Due, P. et. al. (2005) Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health*, vol. 15, No. 2, 128-132.

Halse, John Aasted (1993) *Mobning – også et forældreansvar*. Dafolo Forlag: Frederikshavn.

Höistad, G. (1999) *Mobning. Værløse: Billesø & Baltzer*.

Larsson, E. (2002) *Mobningens Psykologi*. Copenhagen: Gyldendal.

Mishna, F. (2004) A qualitative study of bullying from multiple perspectives. *Children and Schools*, Vol. 26, No. 4, October, pp. 234-247.

Olweus, D. (2002) *Mobning blandt skolebørn – grundlæggende faktorer og et vellykket handlingsprogram*; in Ingeborg Marie Helgeland (ed.) *Forebyggende Arbejde i Skolen*, Psykologisk Forlag: Copenhagen.

Olweus, D. (2003) A profile of bullying. *Educational Leadership*, March, pp. 12-17.

Schofield, K. (2006) Schools 'should call in police' to deal with bullies. *The Scotsman*, 3 January 2006.

Schäfer, M. et. al. (2004) Lonely in the crowd: Recollections of bullying. *British Journal of Developmental Psychology*, Vol. 22, 379-394.

Smokowski, P. & Kopasz, K. (2005) Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children and Schools*, Vol. 27, No. 2, April, pp. 101-110.

Strandgaard, C. (2004) *Tænk hvis det var dig*. Valby: Borgen.

Taki, M. (2001) Japanese school bullying: Ijime – A school analysis and an intervention program in school. Conference of Understanding and Preventing Bullying: An International Perspective, 19 October 2001. Queens University, Canada.

Undervisnings Ministeriet (1999) *Mobning skal ud af skolen*. <http://presse.uvm.dk/nb/nb0406/09.htm>

Willer, T. & Hansen, S. G. (2004) *Mobning 2004 – En undersøgelse i 7. klasse*. Børnerådet & Dansk Center for Undervisningsmiljø.

Yoneyama, S. & Naito, A. (2003) Problems with the paradigm: the school as a factor in understanding bullying (with special reference to Japan). *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 24, No. 3, pp. 315-330.

Bogomtale: Alene indeni af Kim Møller Pedersen

Tomme tønder buldrer mindst

Af Niels-Henrik M. Hansen

Hvad sker der, når unge føler sig ensomme? Det spørgsmål belyser Kim Møller Pedersen i bogen "Alene indeni". Udgangspræmissen er, at mange unge føler sig ensomme fra tid til anden, men for en del af disse unge bliver ensomhedsfølelsen længerevarende og så knugende, at det bliver svært for dem at slippe ud af følelsen. Der mange historier, men et fællestræk er mobningen. Mobning fra andre i klassen eller mobning fra undervisere eller andre voksne.

Konsekvenserne er ensomhed og i nogle tilfælde misbrug af legale og illegale rusmidler samt selvmordsforsøg. Nogle unge ender på hospitalet, hvor de bliver diagnosticerede med forskellige psykiske sygdomme.

Bogen indeholder en række interview med fagpersoner, der arbejder med unges ensomhed, samt unge selv der har eller føler sig voldsomt ensomme. Interviewene med fagpersonerne er interessante nok, men det er særligt de unges beretninger, som er læseværdige og vækker mest eftertanke.

Et kendetegn ved deres beretninger er fraværet af forældrene eller andre voksne i deres tilværelse. Ofte beskrives det, hvordan de unge på overfladen har haft et godt liv med fester, kammerater og skole, men at de på samme tid har følt sig uendeligt ensomme – tomme indeni – en ting, som bogens titel på genial måde fanger.

Målet med bogen er eksplicit at gøre ensomheden til et emne, man kan tale om. Om den lykkedes i det henseende er et åbent spørgsmål, men det er en læseværdig bog, som de fleste unge vil kunne læse med et udbytte – måske kunne det få nogle af de tomme tønder til at buldre mere – og mindske antallet af ensomme unge.

Alene indeni – om unge og ensomhed

Af Kim Møller Pedersen

Udgivet af CDR-forlaget i 2004

www.cdr-forlag.dk

UNGDOMSFORSKNING

- et tidsskrift

UDGIVES AF Center for Ungdomsforskning ved Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitet og udkommer **FIRE GANGE OM ÅRET**.

Ungdomsforskning henvender sig til alle, der beskæftiger sig med unge.

Hvert nummer **SÆTTER FOKUS PÅ** et bestemt emne. Siden tidsskriftet blev søsat i marts 2002, er en række **FORSKELLIGE EMNER** blevet belyst: ungdomsuddannelser, sex, risiko, forbrug, kriminalitet, unge i periferien, miljø, rusmidler, sorg, samt ung-til-ung som metode.

Artiklerne **SKRIVES AF** forskere, praktikere og politikere indenfor området.

Du kan **BESTILLE** tidsskriftet på ungdomsforskning@lld.dk og finde yderligere oplysning om tidsskriftet og Center for Ungdomsforskning på www.cefu.dk.

Center for Ungdomsforskning

Center for Ungdomsforskning (CeFU) er en forskningsenhed ved Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitet. Centrets formål er at analysere forhold omkring unges deltagelse i samfundet, og koordinere viden og faktuelle oplysninger om unge. Centret tager i sin forskning udgangspunkt i de unges livsstil og i de brydninger, som præger hverdagen i uddannelsesinstitutioner, demokratiske organisationer og på arbejdsmarkedet.

Center for Ungdomsforskning er udviklet som en ny konstruktion inden for universitetsverdenen. Centret er tæt knyttet til en forening med medlemmer fra forskellige centrale institutioner, organisationer og virksomheder i Danmark.

Center for Ungdomsforskning modtager gerne henvendelser fra alle med interesse i ungdomsforskning. CeFU hjælper også med henvisninger og rådgivning. Hvis det passer ind i vores profil og almene interesser, kan vi igangsætte både smalle, målrettede undersøgelser og større undersøgelser. Der er også mulighed for at samarbejde med CeFU gennem samfinansierede ph.d.-stipendier eller søge om medlemskab af foreningen bag CeFU. Endelig udfører vi også foredrags- og konsulentvirksomhed i begrænset og prioriteret omfang.

Foreningen Center for Ungdomsforskning medlemmer er: Beskæftigelsesministeriet - BUPL (Forbundet for pædagoger og klubfolk) - Videnscenter for Ungdomspædagogik og Ungdomsdidaktik - Danmarks Idræts-Forbund - Dansk Industri - Dansk Metal - Dansk Ungdoms Fællesråd - Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger - Forsvarets personaletjeneste - Frie Kostskolers Fællesråd - Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd - GODA (Foreningen Gode Alkoholdninger) - Gymnasieskolernes Lærereforening - HK-Danmark - Københavns Kommune, Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen - Novo Nordisk A/S - Rigspolitiet - Socialministeriet - 3F (Fagligt Fælles forbund) - Uddannelsesnævnet - Undervisningsministeriet - TrykFonden - UU-centrene region Sjælland - UU-netværk 9.

REDAKTØREN

Ensomhed og mobning
Af Niels-Henrik M. Hansen

ENSOMHED OG MØBNING

Unge og ensomhed
Af Birgitte Simonsen og Niels-Henrik M. Hansen

De unges ventil
Af Mia Sørup

Unge ensomhed - i perspektiv
Af Torben Bechmann Jensen

Brug og misbrug af chat mellem børn og unge
Af Helle Rabøl Hansen og Dorthe Rasmussen

Skyld og mobning skaber ensomhed
Af Paul Horton

BOGOMTALE

Tomme tønder buldrer mindst
Af Niels-Henrik M. Hansen

CENTER FOR UNGDOMSFORSKNING

Learning Lab Denmark // Danmark Pædagogiske Universitet // Tuborgvej 164 // DK-2400 Kbh. NV

tel +45 88 88 99 33 // fax +45 88 88 99 28 // cefu@lld.dk // www.cefu.dk